

УДК 81'272

Мовна політика як одна з проблем безпеки держави

Автор: *Філіппова Н. М., к.ф.н., професор НУК, завідувач кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет кораблебудування. м. Миколаїв.*

До широкої проблематики зв'язку мови та безпеки суспільства належать взагалі проблеми, які розглядає мовна політика будь-якої країни.

Мова та політика – це напрям людської діяльності, який сьогодні в умовах глобалізації та багатовекторності розуміння суспільства не може не викликати уваги, зокрема, з точки зору навчання філологів, оскільки використання мови для формування мовленнєвої діяльності, яка орієнтована на пропаганду ідей, емоційний вплив на громадян країни, побуджує їх до політичних дій, – це один з найвагоміших важелів управління суспільством. Одним із проявів взаємодії мови та політики є мовна політика, розробка мовних нормативів, стандартизація термінології, публікація словників, довідників, підручників.

По-перше, як стверджує сучасна юридична наука, мовні проблеми залишаються серед тих проблем, які представляються досить складнішими для однозначного вирішення, що доказує навіть короткий огляд місця української мови в конституціях. В 1918 році в часи гетьманату в тій частині «Конституції Української Народної республіки», яка називалася «Статут про державний устрій, права і вольності УНР» (цей документ навіть не був опублікований), надавалося право «на впорядкування своїх культурних прав», але положень щодо функціонування мов там не було. За часів Директорії було розроблено «Основний державний закон Української Народної Республіки», в якому вперше українську мову було закріплено як державну мову Української держави (цей проект теж не був затверджений як основний закон України як держави). «Конституція Української ССР» 1919 року безпосередньо мовних питань не торкалася, але в «Конституції Української ССР» 1929 року була окрема стаття присвячена мовним проблемам. «Конституція УРСР» 1937 року зафіксувала право навчатися в школах рідною мовою, а судочинство проводити українською мовою. В «Конституції Української РСР» 1978 року окрема стаття була присвячена деяким аспектам мовного питання. «Конституція України» 1996 року проголосила українську мову як державну, тобто обов'язкову для спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування, а також в інших публічних

сферах суспільного життя, які визнаються законом (частина п'ята статті 10 Конституції України) [1, 17-23].

По-друге, не викликає ніяких сумнівів, що сучасна українська мова належить до розвинених літературних мов:

а) вона має належну орфоепічну та акцентуаційну нормативну базу (фонетична підсистема); б) вона має розвинену граматичну підсистему; в) вона має багатий словниковий запас, який диференційований за сферами використання, має розвинену термінологічну базу; г) вона системно та комплексно описана в науці, яку представляє українське мовознавство; д) вона представлена, досить розгалужено за різними як рівневими, так і функціональними аспектами, в різних багаточисленних словниках, довідниках, підручниках, посібниках, які використовуються в навчальних процесах; ж) нарешті, вона обслуговує всі сфери життя і діяльності українського суспільства – економічного, політичного, культурного, художньо-творчого. Крім того, в комунікативному просторі України відбулося дуже помітне збільшення української мови та посилення її ролі.

Але небезпечною здається недостатня робота по нормативній стабілізації мови:

- лібералізація норми, особливо, в галузі вимови, правопису, слововживання;
- зниження рівня культури мови в окремих сферах комунікації;
- недостатні зусилля до належного термінологічного облаштування;
- засмічення української мови іншомовними словами (*дивіденд-прибуток, шоп-магазин*);
- спроби, навпаки, вилучити ті іншомовні мови, які стали її невід'ємною частиною (*аеродром-летовище, фотографія-світлина*);
- дестабілізація вимовних норм, наприклад, у наголошенні слів (*ка́жу, донька́, а́ле*);
- надзвичайно важлива роль радіо, телебачення, які представляють українців, які тільки в останні роки почали користуватися українською мовою і яким багато слухачів і телеглядачів наслідують;
- неясність у вирішенні правописних суперечностей.

Навіть прогнозують принаймні п'ять варіантів розвитку мовної ситуації: 1) переможе українська літературна мова; 2) переможе російська літературна мова; 3) переможе (тобто олітературиться) суржик; 4) переможе український територіальний варіант російської мови; 5) переможе зросійщена і англійована українська мова [4, 43-44].

Крім того, сучасна українська мова не залишається осторонь процесів глобалізації (доступ до нових інформаційних технологій, відкритість для зовнішніх впливів у політичних, культурних, освітянських, моральних, побутових сферах життя людей). Така інформаційна відкритість неодмінно пов'язана з інформаційною інтервенцією, боротьбою за панування в інформаційному просторі, суперництвом між мовами: українській мові протистоять російська та англійська.

Отже, «конкурентоспроможність «української мови пов'язана насамперед з її здатністю реагувати на прагматичні потреби нації. Заходи мовного планування, що ігнорують цю складову частину сучасної мовної ситуації і спираються лише на етнографічні та ідеалістичні мотиви, не мають виразної перспективи на успіх» [2, 54].

Список літератури:

1. Прадід Ю. Ф. Мовне питання в українських Конституціях XX ст. // Мовознавство, 2002. – № 1. – С. 17-23.
2. Ажнюк Б. М. Мовні зміни на тлі деколонізації та глобалізації // Мовознавство, 2001. – № 3. – С. 48-55.
3. Біланюк Л. Картина мовного світогляду в Україні // Мовознавство, 2000. – № 4-5. – С. 44-51.
4. Радчук В. Д. Мова в Україні: стан функції, перспективи // Мовознавство, 2002. – № 2-3. – С. 39-46.
5. Тараненко О. О. Мовна ситуація та мовна політика в сучасній Україні // Мовознавство, 2003. – № 2-3. – С. 30-56.